-2 To go to, approach (with acc.) -3 To attain, obtain, gain; ज्योतिषामाधिपत्यं च प्रभावं चाप्यपद्यत Mb. -4 To observe, practise; स्वधर्मं पद्यमानास्ते Mb. -5 Ved. To fall down with fatigue. -6 Ved. To perish. -7 To fall out. -III. 1 P. (पदति) To stand fast or fixed.

पद् *m.* [पद्-क्विप्] (This word has no forms for the first five inflections; it is optionally substituted for पद after acc. dual) 1 A foot. -2 A quarter, a fourth part (as of a stanza). **-Comp. -काषिन्** *a.* 1 rubbing or scratching the feet. -2 going on foot, pedestrian. (*-m.*) a footman; पत्काषिणस्तीर्थजलाऽर्थमाशु Bk. 3. 4. **-गः** (**पद्गः**) a foot-soldier. **-जः** (**-ज्जः**) 1 a footman. -2 a Śūdra; cf. पद्भ्यां शूद्रो अजायत. **-नद्धा, -नध्री** a shoe, boot. **-निष्कः** one quarter of a Niṣka. **-रथः** (**पद्रथः**) a foot-soldier, footman; त्वं पद्रथानां किल यूथपाधिपः Bhāg. 3. 18. 12. **-शब्दः** noise of footsteps. **-हतिः, -ती** *f.* (**पद्धतिः, -ती**) 1 a way, path, road, course (fig. also); इयं हि रघुसिंहानां वीरचारित्रपद्धतिः U. 5. 22; R. 3. 46; 6. 55; 11. 87; कविप्रथमपद्धतिम् 15. 33; 'the first way shown to poets'. -2 a line, row, range. -3 a surname, title or epithet, a word denoting caste or profession in compounds which are used as proper names; *e. g.* गुप्त, दास, दत्त &c. -4 N. of a class of writings. **-हिमम्** (**पद्धिमम्**) coldness of the feet.

पदम् [पद्-अच्] 1 A foot (said to be *m.* also in this sense); पदेन on foot; शिखरिषु पदं न्यस्य Me. 13; अपथे पदमर्पयन्ति हि R. 9. 74 'set foot on (follow) a wrong road'; 3. 50; 12. 52; पदं हि सर्वत्र गुणैर्निधीयते 3. 62 'good qualities set foot everywhere' *i. e.* command notice or make themselves felt; जनपदे न गदः पदमादधौ 9. 4. 'no disease stepped into the country'; यदवधि न पदं दधाति चित्ते Bv. 2. 14; पदं कृ (*a*) to set foot in, on or over (lit.); शान्ते करिष्यसि पदं पुनराश्रमेऽस्मिन् Ś. 4. 20. (*b*) to enter upon or into, take possession of, occupy (fig.); कृतं वपुषि नवयौवनेन पदम् K. 137; कृतं हि मे कुतूहलेन प्रश्नाशया हृदि पदम् 133; so Ku. 5. 21; Pt. 1. 240; कृत्वा पदं नो गले Mu. 3. 26 'in defiance of us' (lit. planting his foot on our neck); मूर्ध्नि पदं कृ 'to mount on the head of', 'to humble'; पदं मूर्ध्नि समाधत्ते केसरी मत्तदन्तिनः Pt. 1. 327; आकृतिविशेषेष्वादरः पदं करोति M. 1 'good forms attract attention (command respect); जने सखी पदं कारिता Ś. 4; 'made to have dealings with (to confide in)'; धर्मेण शर्वे पार्वतीं प्रति पदं कारिते Ku. 6. 14. -2 A step, pace, stride; तन्वी स्थिता कतिचिदेव पदानि गत्वा Ś. 2. 13; पदे पदे 'at every step'; अक्षमालामदत्त्वा पदात् पदमपि न गन्तव्यम् or चलितव्यम् 'do not move even a step' &c.; पितुः पदं मध्यममुत्पतन्ती V. 1. 19 'the middle pace or stride of Viṣṇu.'; *i. e.* the sky (for mythologically speaking, the earth, sky, and lower world are considered as the three paces of Viṣṇu in his fifth or dwarf incarnation वामनावतार); so अथात्मनः शब्दगुणं गुणज्ञः पदं विमानेन विगाहमानः R. 13. 1. -3 A foot-step, foot-print, foot-mark; पदपङ्क्तिः Ś. 3. 7; or पदावली foot-prints; पदमनुविधेयं च महताम् Bh. 2. 28 'the foot-steps of the great must be followed'; पदैर्गृह्यते चौरः Y. 2. 286. -4 A trace, mark, impression, vestige; रतिवलयपदाङ्के चापमासज्य कण्ठे Ku. 2. 64; Me. 37, 98; M. 3. -5 A place, position, station; अधोऽधः पदम् Bh. 2. 10; आत्मा परिश्रमस्य पदमुपनीतः Ś. 1, 'brought to the point of or exposed to trouble'; तदलब्धपदं हृदि शोकघने R. 8. 91, 'found no place in (left no impression on) the heart'; अपदे शङ्कितोऽस्मि M. 1, 'my doubts were out of place', *i. e.* groundless; कृशकुटुम्बेषु लोभः पदमधत्त Dk. 162; Ku. 6. 72; 3. 4; R. 2. 50; 9. 82; कृतपदं स्तनयुगलम् U. 6. 35, 'brought into relief or bursting forth'. -6 Dignity, rank, office, station or position; भगवत्या प्राश्निकपदमध्यासितव्यम् M. 1; यान्त्येवं गृहिणीपदं युवतयः Ś. 4. 18, 'attain to the rank or position, &c.; स्थिता गृहिणीपदे 4. 19; so सचिव°, राज° &c. -7 Cause, subject, occasion, thing, matter, business, affair; व्यवहारपदं हि तत् Y. 2. 5; 'occasion or matter of dispute, title of law, judicial proceeding'; Ms. 8. 7; सतां हि सन्देहपदेषु वस्तुषु Ś. 1. 22; वाञ्छितफलप्राप्तेः पदम् Ratn. 1. 6. -8 Abode, object, receptacle; पदं दृशः स्याः कथमीश मादृशाम् Śi. 1. 37; 15. 22; अगरीयान्न पदं नृपश्रियः Ki. 2. 14; अविवेकः परमापदां पदम् 2. 30; के वा न स्युः परिभवपदं निष्फलारम्भयत्नाः Me. 56; संपदः पदमापदाम् H. 4. 65. -9 A quarter or line of a stanza, verse; विरचितपदम् (गेयम्) Me. 88, 105; M. 5. 2; Ś. 3. 14. -10 A complete or inflected word; सुप्तिङन्तं पदम् P. I. 4. 14. वर्णाः पदं प्रयोगार्हानन्वितैकार्थबोधकाः S. D. 9; R. 8. 77; Ku. 4. 9. -11 A name for the base of nouns before all consonantal case-terminations except nom. singular. -12 Detachment of the Vedic words from one another, separation of a Vedic text into its several constituent words; वेदैः साङ्गपदक्रमोपनिषदैर्गायन्ति यं सामगाः Bhāg. 12. 13. 1. -13 A pretext; अनिभृतपदपातमापपात प्रियमिति कोपपदेन कापि सख्या Śi. 7. 14. -14 A sqare root. -15 A part, portion or division (as of a sentence); as त्रिपदा गायत्री. -16 A measure of length. -17 Protection, preservation; ते विंशतिपदे यत्ताः संप्रहारं प्रचक्रिरे Mb. 7. 36. 13. -18 A square or house on a chessboard; अष्टापदपदालेख्यैः Rām. -19 A quadrant. -20 The last of a series. -21 A plot of ground. -22 (In Arith.) Any one in a set of numbers the sum of which is required. -23 A coin; माता पुत्रः पिता भ्राता भार्या मित्रजनस्तथा। अष्टापदपदस्थाने दक्षमुद्रेव लक्ष्यते॥ Mb. 12. 298. 40 (com. अष्टापदपदं सुवर्णकार्षापणः). -24 A way, road; षट्पदं नवसंख्यानं निवेशं चक्रिरे द्विजाः Mb. 14. 64. 10. -25 Retribution (फल); ईहोपरमयोर्नॄणां पदान्यध्यात्मचक्षुषा Bhāg. 7. 13. 20. **-दः** A ray of light. **-Comp. -अङ्कः, -चिह्नम्** a foot-print. **-अङ्गुष्ठः** the great toe, thumb (of the foot). **-अध्ययनम्** study of the Vedas according to the पदपाठ q. v. **-अनुग** *a.* 1 following closely, being at the heels of (gen.). -2 suitable, agreeable to. (**-गः**) a follower, companion; एतान्निहत्य समरे ये च तस्य पदानुगाः। तांश्च सर्वान् विनिर्जित्य सहितान् सनराधिपान्॥ Mb. 3. 12. 6. **-अनुरागः** 1 a servant. -2 an army. **-अनुशासनम्** the science of words, grammar. **-अनुषङ्गः** anything added to a *pada*. **-अन्तः** 1 the end of a line of a stanza. -2 the end of a word.